

HAYEK'İN LIBERAL DÜŞÜNÇESİNDE BİREY-DEVLET İLİŞKİSİ (THE RELATION OF INDIVIDUAL AND STATE TO HAYEK'S LIBERAL THOUGHT)

Arş.Göv. Abdulvahap ULUÇ
(Hr Ü. İİBF Kamu Yönetimi Bölümü)

Yrd.Doç.Dr. Abdullah ÇELİK
(Harran Ü. İİBF Kamu Yönetimi Bölümü)
(e-mail: acelik@harran.edu.tr)

Özet

Bu çalışmada, "Hayek'in Liberal Düşüncesinde Birey-Devlet İlişkisi" irdelenmiştir.

Liberalizm bireylerin, siyasal, sosyal ve ekonomik alandaki hak ve özgürlüklerini güvence altına alan; serbest piyasa ekonomisi ile yasalarla sınırlanmış hukuk devletini savunan bir düşünce akımıdır. Hayek klasik liberalizmin ana ilkelerini (adalet, iç güvenlik ve ulus savunması) kabul etmekle birlikte bunların yanında devletin eğitim ve sağlık gibi alanlarda da bir takım görevler yüklenmesi gerektiğini belirtmektedir.

Hayek, çağdaş demokrasilerde çıkar ve baskı gruplarının hükümetler ve bürokrasiyi etkileyerek onları dağıtımcı politikalar uygulamaya sevk ettiğini ve bunun demokrasiyi yozlaştırdığını söylemektedir.

Anahtar Kelimeler: Liberalizm, doğal düzen, kanun hakimiyet, sınırlı devlet, birey.

Abstract

In this issue, relation between individual and state is examined according to Hayek's liberal thought.

Liberalism is a thought system that secures rights and liberties of individuals on political, social and economical area and defends law state which was bounded with free market economy and laws.

Hayek says that at contemporary democracies self-interest and pressure groups affect the government and bureaucracy to send them to apply distributor policies and this corrupts democracy.

Key Words: Liberalism, Law Domination, Natural Edit, Limited State, Individual.

Giriş

Ekonomi alanında Adam Smith, siyasi alanda John Locke ile ortaya çıkan liberal dünya görüşü 1929 dünya ekonomi bunalımı ile büyük bir darbe yedi. Bu tarihte önem kazanmaya başlayan ve bir çok ülkede uygulamaya başlanan Keynesgil iktisat politikaları devletin ekonomiye müdahalesinin sonucunda ortaya çıkan bir takım ekonomik sorunlar (yüksek enflasyon, işsizlik, bütçe açıkları vb.) iktisadi liberalizmin tekrar canlılık kazanmasını sağladı. 1960-70'lerde baş gösteren bu bunalımlar neticesinde liberalizme olan ilgi tekrar ortaya çıktı. Liberalizmin bu şekilde canlılık kazanmasında neo-liberal düşünürlerin katkıları yadsınamaz. Hem iktisadi, hem siyasi ve hem de sosyal alanda liberalizmin günümüzde bir dünya sistemi olarak "popülarite" kazanmasında bu düşünürlerin büyük katkısı olmuştur.

Bu düşünürler içerisinde ayrıcalıklı bir konuma sahip biri var ki o da F.A. Von Hayek'tir. Çağımızın en büyük düşünürlerinden biri kabul edilen Hayek, klasik liberalizm temelinde geliştirilen neo-liberal düşüncenin en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilmektedir.

Bu çalışmada, liberalizmin tekrar siyaset sahnesine çıkmasında görüşleriyle büyük katkıda bulunan ve aynı zamanda liberal düşünce ekollerinden neo-Avusturya okulunun kurucusu olan Hayek'in liberal düşüncesinde birey-devlet ilişkisini incelenmektedir.

Liberalizm

Liberalizm İngilizce kökenli “*liberty*” kelimesinden türetilmiştir. Bu kelime İngilizce’de “özgürlük”, “hürriyet” ve “serbestlik” anlamlarına gelmektedir. Buradan yola çıkılarak liberalizmi özgürlüğü savunan bir düşünce biçimi olarak tanımlanabilir¹.

Liberalizm’de savunulan özgürlükler yalnız siyasi alanla sınırlı değildir. Onun savunduğu özgürlüklerin alanı siyasi, ekonomik ve sosyal alanı kapsar. Liberalizm J. Locke ile siyasal bir düşünce akımı olarak doğmuş; Adam Smith ve daha sonraki liberal düşünürlerin katkıları ile de iktisadi bir sistematik oluşturmuştur².

Liberalizmin bir takım temel ilkeleri vardır. Bunlar: negatif özgürlük (vatandaşların, başkalarının özgürlüklerini sınırlandırmadıkları sürece bir şeyi yapmak ya da yapmamak konusunda serbest olmalarını, devletten ve diğer vatandaşlardan bir zorlamanın, engellenmenin ya da müdahalenin olmaması), bireysellik ve özerklik, doğal düzen ve liberal rasyonalizm (evrimci rasyonalizm), piyasa ekonomisi ve sınırlı devlettir.

Liberalizm’in Tarihsel Gelişimi

Liberalizmin kökenini İlk Çağ’da Eski Yunan siyasi ve iktisadi düşüncesinde bulmak mümkün olsa da, liberalizm konusunda düşünceler esasen Yakın Çağ’da geliştirilmiştir. 17. yüzyılın ikinci yarısında ve 18. yüzyılın ilk yarısında bazı düşünürler liberalizmin doğuşuna zemin hazırlayarak fikirler geliştirmişlerdir. 17. yüzyılın en önemli düşünürlerinden biri olan

¹ Ç. Can Aktan, “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 28, Sayı. 1, (Mart 1995), s. 3.

² Fikret Elma, *Liberal Düşüncenin Gelişim Süreci ve Türkiye’ye Yansıması*, İstanbul, İst. Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Ana Bilim Dalı, (Y.L.T.), 1996, s. 14.

John Locke siyasi liberalizmin kurucusu kabul edilirken, ünlü iktisatçı Adam Smith de iktisadi liberalizmin kurucusu kabul edilmektedir³.

17. yüzyılda ortaya çıkan liberalizm için 18. yüzyıl büyüme çağıdır. Önce İngiltere’de daha sonra diğer ülkelerde kendini göstermeye başlar. 19. yüzyılda olgunluk çağına ulaşan liberalizm, 20. yüzyılda büyük bir buhran ve kriz dönemine girer.

1929 Büyük Bunalımın ardından Keynezyen İktisat Okulu’nun “*Müdahaleci Devlet*” anlayışı bütün dünyada önem kazanmaya başlamıştır. Keynesgil ekonomi politikaları bütün dünyada 1970’li yılların sonlarına kadar uygulanmıştır. Bu politikaların neticesinde devletin iktisadi hayattaki rolü ve işlevi pek çok ülkede genişlemiştir. Devletin büyümesinin ortaya çıkardığı yeni sorunlar -kronik bütçe açıkları, yüksek vergi yükü, enflasyon- ekonomistleri yeni çözüm yollarına yöneltmiştir⁴. İşte liberalizmin tekrar siyaset ve ekonomi sahasına çıkması dünyada baş gösteren bu iktisadi bunalımdan sonradır.

1960’lı yılların sonlarından itibaren müdahaleci devlet anlayışı sonucunda ortaya çıkan yüksek vergi ve enflasyon gibi ekonomik sorunlar klasik liberalizmin temel ilkelerini savunan üç çağdaş liberal düşünce okulunun ortaya çıkmasına neden oldu. Bunlar Neo-Avusturya Okulu, Chicago İktisat Okulu ve Virginia Politik İktisat Okulu’dur.

Neo-Avusturya Okulu

Liberal düşünce okullarından Neo-Avusturya Okulu’nun kurucusu Friedrich Von Hayek’tir. Hayek’in dışında bu okulun önde gelen düşünürleri arasında Carl Menger, F. Von Wieser, Ludwig Von Mises, Norman Barry ve Israel Kirzner sayılabilir.

1974 yılında Nobel iktisat ödülünü Milton Friedman ve James M. Buchanan ile kazanan Avusturya Okulu’nun temsilcilerinden biri olan Hayek’in düşünceleri İskoç Aydınlanma Dönemi’nin ve özellikle David Hume ve Adam Smith’den kaynaklanan siyasi, felsefi ve hukuki düşüncelerin bir ürünüdür⁵.

³ Aktan, *Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm*, s. 8.

⁴ Ç. Can Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, Ankara, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, s. 146.

Subjektivizm

Neo-Avusturya Okulu'nun Metodolojisi *subjektivizm* biçiminde adlandırılır. Avusturya Okulu'nun kurucularından V.Mises'e göre "insan faaliyetinin nihai amacı daima ihtiyaçların tatminidir." Mises'e göre insan faaliyeti "amaçlı" olduğundan insanların fiil ve hareketleri "irrasyonel" olamaz⁶. Bu bağlamda metodolojik açıdan insan eylemlerini incelenmek isteniyorsa, bireylerin "rasyonel" varlıklar olduğunu kabul etmek gerekir.

Hayek ve diğer bazı iktisatçıların görüşleri ile *subjektivizm* adı verilen bir metodoloji genel kabul görmüştür. Hayek'e göre sosyal bilimler, pozitif bilimlerden ayrıdır. Bu yüzden sosyal bilimlerin metodolojisi de farklı olmak durumundadır. Hayek'in ifadesiyle "sosyal bilimler, eşyalar arasındaki ilişkileri değil, insanlarla eşyalar veya insanlarla insanlar arasındaki ilişkiyi inceler." Pozitif bilimlerde pozitif- nesnel olgular vardır. Halbuki sosyal bilimlerde nesnel bir değer yargısı mevcut değildir. Sosyal bilimlerde değer yargısı insanların ilgi, bilgi, zeka seviyesi ve çevre koşulları vb. faktörlere göre değişir⁷.

Anti – Rasyonalizm (Doğal Düzen)

Neo-Avurturya Okulu'na göre insani gelişmeler, akılcı bir plana göre, olayların bilinçli yönlendirilmesiyle değil, kendiliğinden yani "*spontane*" oluşur.

Hayek'e göre bir kendiliğinden doğan düzen ile buyruklara dayanan bir örgütlenme veya düzenleme arasındaki fark özgür bir toplumun ilkelerinin anlaşılması açısından merkezi öneme sahiptir⁸.

Bir kendiliğinden düzen; "Onun düzenleyici güçlerini (üyelerin davranışlarının düzenliliği) kullanarak, tasarlanmış bir düzenleme ile elde edilebilir.

Daha az önemli olmayan bir gerçek, bir örgüte karşıt, bir kendiliğinden doğan düzenin ne bir amacı olacak, ne de böyle bir düzenin arzu edebilirliğini kabul etmek için üreteceği somut sonuçlar üzerinde bir anlaşma bulunması gerekecektir. Çünkü, herhangi bir belirli amaçtan

⁵ Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, s. 148.

⁶ Aktan, *Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm*, s. 14

⁷ Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, s. 149.

bağımsız olarak, o, son derece çeşitli, hatta çatışan amaçlar için kullanılabilir ve bu amaçların takip edilmesine yardım edecektir.

Bundan dolayı bir özgür toplumun ortak refahı veya kamunun iyiliği (*public good*) konseptleri asla bilinen-elde edilecek belirli sonuçların toplamı olarak tanımlanamaz. Ancak bir bütün olarak belirli somut amaçlara yöneltilmeyen, fakat yalnızca toplumun rasgele seçilecek herhangi bir üyesine kendi bilgisini kendi amaçları uğruna başarıyla kullanması en iyi şans sağlayan soyut bir düzen olarak tanımlanabilir.”

Hayek rasyonel bir düzenlemenin (*arrangement*) olumsuz sonuçlarının görülmemesinin sebebini de şöyle açıklamaktadır⁹:

“Hürriyetin değeri, onun önceden görülemeyen ve önceden tahmin edilemeyen eylemler için sağladığı fırsatlara dayandığı için, belirli bir özgürlük sınırlaması yüzünden ne kaybettiğimizi nadiren biliriz. Bunun gibi herhangi bir sınırlama, genel kuralların icrasından başka herhangi bir zorlama, bazı önceden görülebilir sonuçların elde edilmesini hedefleyecektir. Piyasa düzenine herhangi bir doğrudan müdahalenin dolaysız sonuçları çoğu durumda yalın ve açıkça görülebilir olacak. Oysa daha dolaylı ve uzak etkileri bilinmeyecek ve bu sebeple ihmal edilecektir. Bu gibi müdahalelerle belirli sonuçları elde etmenin bütün maliyetlerinin hiçbir zaman farkında olmayız.”

Bu çerçevede Hayek’e göre bireylerin davranışları ve kararları kendi hallerine bırakıldıklarında, merkezi bir organizasyonun planlama ile oluşturulabilecek olandan daha etkin işleyecek ve daha çok yönlü bir toplum düzeni oluşturabilecektir.

Hayek başka bir yerde de, herkesin bilgisi sınırlıdır ve hiç kimse bütün toplumu kuşatacak bilgiye sahip değildir. Dolayısıyla spesifik bir aklın vazetmeyeceği bir sistem eninde

⁸ F.A. Hayek, “Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri”, Çev.Atilla Yayla, *Sosyal ve Siyasal Teori*, Der. Atilla Yayla, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993, s. 123.

⁹ Friedrich A. Hayek, *Kanun, Yasama Faaliyet ve Özgürlük*, Çev. Atilla Yayla, Ankara, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, s. 87.

sonunda bireylerin bireysel tercih kararlarıyla ortaya çıkan bir kendiliğinden düzen olacaktır, demektir¹⁰.

Kanun Hakimiyet

Liberal düşüncenin temel ilkesi devletin, hizmet veren bir organizasyon olarak faaliyet alanı ne olursa olsun, yaptırım gücü olan ve bir takım özelliklere sahip kanunlarla sınırlandırılması, kayıt altına alınmasıdır¹¹.

“Bireylere yapmaları gerekeni emretmeyip, sadece yapmamaları gerekenlerin sınırını çizmekle yetinen genel davranış yasalarının işlevlerini görebilmeleri için, bireylerce bilinmeleri ve uzun dönemde de değişmeyecek kesinliklerini korumaları gerekir. Yaptırım gücünün alanı daha önceden bilinmelidir ki, bireyler planlarını yaparlarken amaçlarını hangi çerçevede içinde gerçekleştirebileceklerini saptasınlar. Özgül koşulları, şu veya bu grubun amaçları için düzenleyen bir devletin varlığı toplumun dinamizmini büyük ölçüde kısıtlar. Hayek’e göre ‘Batının refahına tek başına en fazla katkıda bulunan bir unsur varsa, o da büyük bir olasılıkla Batı’da yasanın uygulanmasında görülen göreceli kesinliktir’¹².

Hayek’in Hukuk devleti anlayışında “*kanun*” kavramının özel bir yeri vardır. Hayek’e göre yasanın özgürlükler için gerçekten koruyucu olabilmesi için, onun genel ve soyut nitelikte olması gerekir. Belli kişi veya gruplara yönelik özgül emirler bu nitelikleri taşımadıkları için “*kanun*” diye isimlendirilmiş olsalar bile, hukuk devleti anlayışına uygun kanun sayılmazlar. Hukuk devleti ilkesi bakımından önemli olan bir diğer nokta da, kanunların hukuk emniyeti sağlayacak şekilde “öngörülebilir” olmaları ve sık sık, keyfi olarak değiştirilmemeleridir¹³. Bir hukuk –ötesi öğretisi veya siyasal bir hedef olarak hukuk devleti (veya kanun hakimiyeti)- devlet gücünün ve yetkisinin genel, öngörülebilir ve tarafsız bir biçimde kullanılmasını güvence altına almakla ilgilidir.

¹⁰ A. Nuri Yurdusev, “Liberalizmin Türkiye Atağı”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 22, (Bahar 1993), s. 103.

¹¹ Elma, *Liberal Düşüncenin Gelişim Süreci ve Türkiye’ye Yansımaları*, s. 69.

¹² Ruhdan Yumer, “Hayek’çi Liberalizmin Temel İlkesi”, *Sosyal ve Siyasal Teori*, Der. Atilla Yayla, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993, s. 113.

¹³ Mustafa Erdoğan, “Liberal Anayasacılık ve Hayek”, *Türkiye Günlüğü*, Sayı. 22, (Bahar 1993), s.99.

Sosyal Devlet Anlayışının Yanlışlığı

Hayek sosyal refah devletinin üretken toplumdan transfer toplumuna doğru bir yönelişi ortaya çıkardığını iddia eder ve bunun için refah devleti anlayışına karşı çıkar.

Sosyal adalet; pazar adaleti gibi soyut, eşit ve genel kuralla yetinmez. Somutluklarla, kişilerin ve grupların eline ne geçtiği ile ilgilenir. Başka bir ifade ile dağıtııcıdır. Hayek'e göre özgür bir toplumda sosyal adalet kavramı anlamsız ve boştur. Çünkü kişilerin veya grupların konumu, özgür toplumda başka birinin amaçlı tasarımının ürünü değildir. Dolayısıyla, insanlararası farklılıkları “adil” veya “adil olmayan” biçiminde nitelendirmek anlamsızdır¹⁴.

Hayek devlet müdahalesinin yanlışlığını anlatırken şunları söyler¹⁵: “Pozitif (yani, sosyal veya dağıtııcı) adaleti sağlamak için hükümetin zorlayıcı güçlerini kullanma ideali yalnızca, kaçınılmaz biçimde, bazılarının çok yüksek bir fiyat olmadığına inanmış olabileceği bireysel özgürlüğün zorunlu olarak tahribine yol açmaz, fakat aynı zamanda bir serap veya hayalin hiçbir şekilde elde edilemeyeceğini deneyle kanıtlar. Çünkü o farklı somut amaçların izafi önemi üzerinde, üyelerinin bir diğerini tanımadığı veya özel gerekçeleri bilmediği bir büyük toplumda mevcut olamayacak bir anlaşmayı varsayar. Zaman zaman insanların çoğunun sosyal adaleti arzu ediyor olması gerçeğinin, bu idealin tayin edilebilir bir içeriğe sahip olduğunu gösterdiğine inanılır. Fakat maalesef bir serabın peşinden koşmak fazlasıyla mümkündür. Bunun sonucu, sürekli, bu uğurda gayret harcamayan kimsenin çabalarının sonucunun onun elde etmeye niyet etmiş olduğundan tamamen farklı olmasıdır.”

Hayek 1944 yılında yayımladığı “*Kölelik Yolu*” adlı eseri ile totaliter rejimin bir kölelik düzeni olduğunu ve totalitarizmin esasen sosyalizmin bir doğal sonucu olduğunu söylemiştir. O sosyalizmi tamamen reddederken piyasa ekonomisinde devletin müdahalelerinin mümkün olduğu ölçüde azaltılmasını savunur. Hayek aşırı devlet müdahalesini şiddetle eleştirmesine karşın onu bir “*laissez-faire liberali*” olarak tanımlamak yanlış olur¹⁶.

¹⁴ Yurdusev, *Liberalizmin Türkiye Atağı*, s. 111.

¹⁵ F.A. Hayek, *Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri*, s. 130.

¹⁶ Aktan, *Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm*, s. 15.

Hayek'e göre öyle alanlar vardır ki, buralarda devletin faaliyette bulunması arzu edilir. Çünkü bunları, ondan faydalanan "birey"e bir ücret ödetilemeyeceği için rekabetçi teşebbüs tarafından üretilmeyecek hizmetlerdir. Çoğu sağlık hizmetleri, çok defa yolların yapımı ve muhafazası, kent sakinlerine belediyeler tarafından sağlanan çeşitli hizmetler gibi¹⁷.

Hayek bunların dışında "birey"lerin üstlenemeyeceği iç ve dış güvenlik, adalet gibi hizmetleri de devletin üstlenmesi gerektiğini söyler.

Klasik liberalizmin "kural adaleti"ne bağlı Hayek'e göre; bireysel eylemlere uygulanabilecek bir sözcük olan adalet somut sonuçlarla değil, eylemlere rehberlik eden kurallarla bağlantılıdır. Bir eylemin adil mi yoksa gayri adil mi olduğu, o eylemin eylemde yer alan taraflara sağladığı sonuçlara değil, eylemin belirli kurallara verdiği ad, adil davranış kurallarıdır. Adil davranış kuralları soyut ve geneldir. Belli kişilere karşı başından olumlu veya olumsuz tavrı yoktur. Adil davranış kuralları, başlıca Hume'dan başlayan çizgiyle, bireysel mülkiyete saygı, mülkiyetin rıza ile transferi, sözleşmelere uyulması, hile ve zora başvurulmaması gibi negatif kurallardır. Bu kurallara uyan eylemler, kim için nasıl bir sonuç vermiş olurlarsa olsunlar, adildirler¹⁸.

Kanun Önünde Eşitlik

Hayek'e göre kanunlar genel ve soyuttur. Bazı kişi ve/veya gruplar koruyucu ve gözetici biçimde olmamalıdır. Başka bir ifade ile "kanun önünde eşitlik" kural adaletinin ve hukuk devletinin esas ilkelerinden birisidir. Bu konuda bir örnek vermek gerekirse, Hayek artan oranlı bir vergiye kanun önünde eşitlik ilkesini bozduğu için karşı çıkmakta, bunun yerine sabit oranlı bir vergiyi önermektedir¹⁹.

Kanunlar Sık Sık Değiştirilmemeli ve Öngörülebilir Tarafsız Olmalı

Hayek öngörülebilir yasalardan yanadır. Toplumu oluşturan bireyler/ vatandaşlar toplumsal kuralların sürekliliğine ve bu kuralların uzun dönemde yürürlükte kalacağına inanmalıdırlar. Kuşkusuz toplumu yönetenler, kuralları toplumsal yaşamın dinamizmine koşut

¹⁷ Atilla Yayla, *Özgürlük Yolu / Hayek'in Sosyal Teorisi*, Ankara, Turan Kitabevi, 1993, s. 153.

¹⁸ Mustafa Erdoğan, "Özgürlük, Adalet, Refah", *Sosyal ve Siyasal Teori*, Der. Atilla Yayla, Ankara, Siyasal Kitabevi, 1993, s. 273.

olarak değiştirilmelidir. Oysa Hayek'in ısrarla üzerinde durduğu şey: Kuralların keyfice ve sık sık değiştirilmesinin önlenmesidir.

Piyasanın Devlete Önceliği

Hayek özgürlük için en büyük tehlike, “devlet yöneticilerinin ‘kamu hizmeti’ diye niteledikleri alandan gelir”²⁰ derken, piyasa düzeninin önemini vurgulamak istiyordu. Piyasanın devlete önceliğini de aşağıdaki iki maddeye bağlar²¹.

- Piyasanın doğal düzeyi mal, hizmet ve ödüllerin dağılımı yönünden rasyonalitesi en yüksek sistem olmasıdır.
- Devletin bütün piyasayı merkezden yönetecek ve akılcı bir şekilde planlayacak bilgi donamından yoksun olmasıdır. Bunun için de devlet piyasaya müdahale yerine hukukun uygulanmasını sağlamalıdır.

Demokrasi ve Özel Baskı Gruplarının Demokratik Topluma Zararları

Hayek, liberalizm ile demokrasi arasında fark olduğunu, liberalizmin devletin gücünün kapsamını; demokrasinin ise bu gücün kimin elinde olduğu ile ilgili olduğunu söylemektedir.

Çağdaş demokrasilerde yasama erkinin, sahip olduğu yetkilerden dolayı eleştirisini yaparken Hayek şöyle der²²: “Sınırsız yetkileri bulunan bir meclis, bu gücü belli grupları veya bireyleri kayırmak üzere kullanılabilir bir konumda olur; bunun kaçınılmaz bir sonucu da, taraftarlarına özel yararlar sağlayan çıkar grupları koalisyonlarının oluşmasıdır. Kendileri lehine müdahale etmesi için yasama organına baskı yapan ‘hükümet-benzeri’ örgütlü çıkar gruplarının çağımızda yaygınlaşması; sınırlanmamış güce, belli birey veya gruplara özgü amaçlar uğruna, zor kullanma yetkisinin verilmesi –ve yalnızca bunun- zorunlu ve kaçınılmaz bir sonucudur.”

¹⁹ Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, s. 150.

²⁰ Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, s. 75.

²¹ Elma, *Liberal Düşüncenin Gelişim Süreci ve Türkiye'ye Yansımaları*, s. 70.

²² Erdoğan, *Anayasacılık ve Hayek*, s. 99.

Sınırlı ve Sorumlu Devlet

Liberalizmin temel amacı, kamusal hayatta bireylerin özgürlük alanını genişletmek için devletin gücünün sınırlandırılmasıdır. Onun için Hayek Liberalizmin tanımını yaparken, “liberalizm devletin sınırlandırılması demektir”²³ diyor.

İnsan haklarını ihlal eden devlet ve bireylerdir. Özellikle sınırlanmamış devlet de bunlar daha çok görülür. Liberalizm düşüncesinde bireyin korunması için devletin yapması gerektiği alanlar ya da görevler: Adalet, iç güvenlik ve ulus savunmasıdır²⁴.

Hayek klasik liberalizmin bu ilkelerini kabul etmekle birlikte bunların yanında devletin eğitim ve sağlık gibi alanlarda da bir takım işlevler yüklenebileceğini ifade etmektedir.

Sonuç

F.A Von Hayek, 20. yüzyılın büyük düşünce adamlarından biri kabul edilmektedir. Gerçekten de düşünceleriyle liberalizmin tekrar siyaset ve ekonomi sahasına çıkmasında büyük katkıları olmuştur.

Liberal bir düşünür olan Hayek, düşüncesinde klasik liberalleri örnek almıştır. Ancak, Hayek bir “*Laissez-faire*”ci değildir. Devletin kamusal alana müdahalesini istememekle birlikte, devletin iç-dış güvenlik ve adalet dışında eğitim, sağlık gibi alanlarda da faaliyet göstermesini uygun bulur.

Hayek bir *dogmatist* değildir. Onun için liberalizmin zamanın ihtiyaçlarına göre bazı değişikliklere uğrayabilecek bir esnekliğe sahip olması gerektiğini söyler. Bu ilkesizlik biçiminde değerlendirilmemelidir. Çünkü liberalizmin her zaman için sahip olması gereken ilkeleri bulunmaktadır. Bunlardan bir tanesi ve en önemlisi devletin sınırlandırılması konusudur. İkincisi kanun hakimiyeti, bir diğeri de doğal düzendir.

Hayek, soyut kurallara çok önem verir. Ona göre kurallar soyut ve genel olmalı, zamanın gereksinim ve koşullarına uyum sağlayabilecek esnekliğe sahip olmalıdır. Buna Hayek’in sosyal adalet düşüncesi de denilebilir. Hayek’in sosyal adalet düşüncesi başka bir ifadeyle kural adaleti

²³ Aktan, *Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete*, s. 146.

²⁴ Yurdusev, *Liberalizmin Türkiye Atağı*, s. 108.

de diyebilecek düşüncesine göre “adalet bir toplumda mevcut iktisadi değerlerin tekrar dağıtımı ile değil, aslında toplumsal kuralların ‘adil’ olmasıyla ilgilidir.”

Hayek her ne kadar devletin kamusal alana müdahalesini doğru bulmasa da aynı zamanda bireye karşı sorumlu davranması gerektiğini söyler.

Kaynakça

Aktan, Ç. Can, **Müdahaleci Devletten Sınırlı Devlete**, Yeni Türkiye Yayınları, 1999, Ankara.

Aktan, Ç. Can, “Klasik Liberalizm, Neo-Liberalizm ve Libertarianizm”, **Amme İdaresi Dergisi**, Cilt. 28, Sayı. 1, (Mart 1995), ss. 3-30.

Elma, Fikret, **Liberal Düşüncenin Gelişim Süreci ve Türkiye’ye Yansıması**, İst. Üniv. Sosyal Bilimler Ens. Sosyal Yapı-Sosyal Değişme Anabilim Dalı, (Y.L.T.), 1996, İstanbul.

Erdoğan, Mustafa, “Liberal Anayasacılık ve Hayek”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı. 22, (Bahar 1993), ss. 95-102.

Erdoğan, Mustafa, “Özgürlük, Adalet, Refah”, **Sosyal ve Siyasal Teori**, Der. Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.

Hayek, F.A., “Liberal Bir Sosyal Düzenin İlkeleri”, Çev. Atilla Yayla, **Sosyal ve Siyasal Teori**, Der. Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi, 1993, Ankara.

Hayek, Friedrich A., **Kanun, Yasama Faaliyeti ve Özgürlük**, Çev. Atilla Yayla, Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, Ankara.

Yayla, Atilla, **Özgürlük Yolu / Hayek’in Sosyal Teorisi**, Turan Kitabevi, 1993, Ankara.

Yumer, Ruhdan, “Hayek’çi Liberalizmin Temel İlkesi”, **Sosyal ve Siyasal Teori**, Der. Atilla Yayla, Siyasal Kitabevi, ss. 108-120, 1993, Ankara.

Yurdusev, A. Nuri, “Liberalizmin Türkiye Atağı”, **Türkiye Günlüğü**, Sayı. 22, (Bahar 1993), ss. 103-114.